

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i za granicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redakcja: LUDOMIR SAWICKI i WIKTOR ORMICKI

KRAKÓW-DĘBNIKI, UL. BARSKA L. 41.

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września

Kraków, marzec 1927 r.

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr. (Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géogr.).

Posiedzenie fachowe, odbyte dnia 29 lutego 1927. Dr. Włodzimierz Kubijowicz przedstawił przed licznie zgromadzonymi słuchaczami zagadnienie definicji granicy miasta, przy czym oparł się na szczegółowym studjum, dotyczącem Nowego Sącza. Materiał surowy stanowiły oryginalne arkusze spisu ludnościowego, pochodzące z r. 1921, których materiał autor zużytkował dla scharakteryzowania miasta jako typu osiedla, dla zindywidualizowania w niem dzielnic fizjognomicznych, dla wykazania wszelakiego rodzaju przejściowych form między miastem a wsią, wreszcie dla wykreślenia sfery interesów miejskich. Wszystkie te wywody zostały oparte zarówno na szczegółowym materiale liczbowym, jak i na drobiazgowych opracowaniach kartograficznych, które prelegent rzucił na ścianę. Wywody prelegenta, których audytorjum słuchało z wielkim zaciekawieniem, a prof. Sawicki uzupełnił końcowymi uwagami, będą wydrukowane w „Pracach Instytutu Geograficznego U. J.”.

Posiedzenie publiczne, odbyte dnia 16 lutego 1927 roku. Prof. J. St. Bystron, który bawił przed rokiem na kongresie w Bejrucie w Syrii, przedstawił swe wrażenia z „Podróży po Syrii”. Wspomnienia osobiste, w których autor — choć nie geograf — starał się szczególnie podkreślić obserwacje nad krajobrazem, osadnictwem i gospodarstwem, rzucił prelegent na szeroko pomyślane tło indywidualności geograficznej i ewolucji historycznej Syrii. Z całą siłą podkreślił przejściowy charakter kraju, wynikający z jego położenia, i wysnuł wszystkie stąd wypływające konsekwencje. Tym sposobem roztoczył się przed słuchaczami barwny obraz niesłychanie skomplikowanej struktury fizjogeograficznej, ludnościowej i kulturalnej kraju, przy czym piękne ilustracje, rzucone na ścianę, i miły, gawędziarski styl autora jak niemniej wsu-

nięte wielokrotnie uwagi, oparte na autopsji przykuły uwagę licznie zebranych słuchaczy do końca interesującego wykładu. Będzie on wydrukowany w „Krakowskich Odczytach Geograficznych“.

II. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce. (*Mouvement géographique dans le monde et chez nous*).

I. Personalialia.

Rzym. Włoskie Towarzystwo Geograficzne zamianowało na Walnem Zebraniu w dniu 27/2 1927 r. prof. *Sawickiego Ludomira* z Krakowa w uznaniu jego zasług na polu podróżnictwa, publikacji i pracy akademickiej swym członkiem-korespondentem.

II. Towarzystwa i czasopisma (*Sociétés et Revues*).

Królewiec. Instytut Geograficzny im. św. Wojciecha w Królewcu opublikował w swych „pracach“ („Veröffentlichungen“) mapę dr. L. Wittschella, opartą na wynikach przeprowadzonego w r. 1925 spisu ludności w pd. Prusach Wschodnich.

Autor zobrazował kartograficznie stosunki językowe (p. recenzję).

Wólv. Towarzystwo Geograficzne odbyło dnia 21 stycznia zebranie publiczne, na którym prof. dr. H. Arctowski wygłosił odczyt na temat: Historia lodowców.

Warszawa. Polskie Towarzystwo Geograficzne. Dnia 4 lutego odbył się odczyt prof. St. Lencewicza na temat: „Zmiany hydrograficzne dorzecza Wisły w czwartorzędzie“. Referent przedstawił najprzód ukształtowanie podłoża dyluwjum w Polsce środkowej, licząc za podstawę mapkę Zierhoffer'a, uzupełnioną w kilku punktach własnymi obserwacjami, lub otworami świdrowymi. Na tle podłoża dyluwjalnego, referent przedstawił moreny czołowe, rozkład których jest jakby dostosowany do tej powierzchni głębszej. Również sieć rzeczna predysponowana jest układem dolin i zagłębień podłoża. Bieg Wisły powyżej Warszawy ulokował się w odpowiedniej dolinie podłoża, a przedłużenie tej doliny w kierunku NNW wskazuje kra, płynąca znów nad taką doliną. Rozszerzenia kotlinowate pradoliny Wisły pod Warszawą, Płockiem i Toruniem mają swoje uzasadnienie w podłożu, a zwężenia przypadają nad wyniosłościami powierzchni trzeciorzędowej. Przerwanie odpływu Wisły na zachód przez Łęczycę referent objaśnia wznoszeniem się podyluwjalnym tamtych okolic lub obniżaniem (tektonicznym) kotliny Warszawskiej. Rzeźba podłoża w głównych rysach odpowiadała dzisiejszej już w okresie międzylodowcowym, jak na to wskazuje rozmieszczenie iłw wstęgowych. Trwające od tego czasu ruchy epirogeniczne, zaakcentowały tylko bardziej współzależność obydwu powierzchni. Wody fluwjoglacjalne i dzisiejsze dążą do wynalezienia sobie najkrótszych dróg do Bałtyku, wyznaczonych dolinami podłoża. Na przeszkodzie tej tendencji stoją formy akumulacji lodowcowej (przedewszystkiem moreny czołowe), które rzeki najprzód omijają, a potem pokrywają.

Referat będzie wydrukowany w VI-tym tomie „Przeglądu Geograficznego“.

Walne Doroczne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 18 lutego 1927. Zebranie zagał prezes Towarzystwa p. W. Massalski, poczem po odczytaniu porządku dziennego oddał głos p. Hłasek-Hłasce, który w godzinnym przemówieniu wygłosił odczyt „O niemieckiej wyprawie oceanicznej okrętu „Meteor“ na Atlantyku“, ilustrowany mapami i wykresami.

Po odczycie sekretarz p. J. Loth odczytał 1) protokół poprzedniego Zebrania Walnego, oraz 2) roczne sprawozdanie Sekretarjatu o działalności Towarzystwa.

W dniu 19 marca 1926 odbyło się pierwsze zebranie, na którem nowowybrany Zarząd przedewszystkiem się ukonstytuował jak następuje: prezes Wład. Massalski, wiceprezes Stan. Poniatowski, sekretarz Jerzy Loth, skarbnik Waław Brun, bibliotekarka H. Garlikowska, redaktor Stan. Lencewicz, bez teki Waław Jezierki.

P. Julusz Jurczyński odmówił mimo usilnych starań Zarządu przyjęcia mandatu. W okresie sprawozdawczym odbył Zarząd ogółem 22 posiedzenia, poświęcone wyłącznie sprawom Towarzystwa. Ponadto niektórzy członkowie Zarządu spełniali w tym czasie różne funkcje reprezentacyjne. Zebrań ogólnych odczytowych odbyło się w czasie objętym sprawozdaniem siedem.

W ciągu roku sprawozdawczego wzięto udział w zebraniu Komisji Geograficznej P. Akd. Umiej. w Krakowie (delegatem był p. Massalski) i w obchodzie 20-lecia Polskiego Twa Krajoznawczego (delegatem był p. Loth).

Złożono powinszowania bądź piśmiennie, bądź telegraficznie z okazji obchodu pięćdziesięciolecia istnienia Król. Towarzystwu Geograficznemu w Madrycie, Król. Twu Geograficznemu w Antwerpji i Król. Twu Geograficznemu w Kopenhadze, zaś Twu Geograficznemu w Belgradzie złożono w serdecznych wyrazach kondolencję z powodu zgonu ś. p. Jovana Cvijića. Mianowano członkiem-korespondentem P. T. G. p. Aleksandra Janowskiego, prezesa Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, przy okazji obchodu 20-lecia tegoż Towarzystwa.

W grudniu roku 1926 doszło do skutku ostatecznie porozumienie z prof. Sawickim i jego firmą wydawniczą „Orbis“ w Krakowie, na mocy którego prof. Sawicki podjął się regularnego wydawania „Przeglądu“ w odstępach półrocznych. Członkowie P. T. G. płać składkę zł. 12 rocznie, za którą otrzymywać będą gratis „Przegląd“ i miesięcznik „Wiadomości Geograficzne“, przyczem ze składki zalicza się zł. 10 rocznie na wydawnictwo, zaś 2 zł. na inne potrzeby Towarzystwa. Wymiana „Przeglądu“ pozostaje nadal przywilejem P. T. G. w Warszawie, zaś „Wiadomości Geograficzne“ przywilejem Oddziału w Krakowie.

W ciągu roku ubiegłego Zarząd projektował zasadniczą zmianę organizacji P. T. G., na podstawie samych równorzędnych oddziałów. Opracowano projekt nowej ustawy; plan ten okazał się jednak niewykonalnym ze względów prawnych, wymagających określenie siedziby centrali.

W roku ubiegłym wypłacalność członków P. T. G. była niezmiernie opieszalą. Zarząd wzywał członków wielokrotnie do uiszczania opłat, lecz bezskutecznie, wobec czego widział się zmuszony skreślić z listy członków wiele nazwisk.

Liczba członków na początku roku 1926 wynosiła	Członków zwyczaj.	Członków korespond.	Członków honorow.	Członków dożywotn.
	268	20	4	5
Skreślono z różnych powodów	86	—	1	—
Wd. 1 stycznia b.r. Two liczyło członków	182	20	3	5
W tem człon w kraju	180	6	3	4
W tem człon. zagranicą	2	14	—	1

Następnie skarbnik, p. W. Brun odczytał sprawozdanie kasowe za rok ubiegły i projekt budżetu na rok następny. Sprawozdanie rachunkowe na dzień 9 lutego 1927 r. Dochód: Saldo na 22 lutego 1926 r. 4871 zł. Składki 158325 zł. Ofiary 100060 zł. Zapomogi 4000 zł. Dochód z wydawnictw 732 zł. Procenty z P. K. O. 1450 zł. Razem 737919 zł. Rozchód: Administracja: wydatki ogólne, wynagrodzenie maszynistki, materiały piśmienne, porto i inne 132132 zł. Koszty wydaw. „Przegl.“ 1) pozost. za r. 1925 600.60 zł., 2) pozost. za r. 1926 3895 zł.: 4495.60 zł. Koszty manipul. P. K. O. 325 zł. Wypłacono f. „Orbis“, składki za r. 1927 160 zł. Odczyty 190 zł. Podróże i wydatki reprezentacyjne 240 zł. Razem 641017 zł. U dłużników pozostaje na dzień 9 lutego 1927 r. 40 zł. Saldo kasowe na dzień 9 lutego 1927 r. 96902 zł. Razem 737919 zł.

Projekt budżetu na 1927 r.: Dochód: Saldo na 9 lutego 1927 r. 96902 zł. Składki członków 1500 zł. Dochód z wydawnictw 100 zł. Ofiary członków 1000 zł. Subwencja 4000 zł. Razem 756902 zł. Rozchód: Wydatki ogólne, administracja, materiały piśmienne etc. 1200 zł. Koszty wydawnictwa 3.600 zł. Wydatki związane z odczytami zagranicznych uczonych 1000 zł. Delegacje na zjazdy i badania naukowe 1200 zł. Nieprzewidziane wydatki 56902. Razem 756902 zł.

Zarówno sprawozdanie, jak i projekt budżetu przyjęto jednogłośnie.

Bibliotekarka p. H. Garlikowska odczytała sprawozdanie o stanie i działalności biblioteki. Sprawozdanie przyjęto do wiadomości. Na wniosek Komisji Rewizyjnej udzielono Zarządowi absolutorjum wraz z podziękowaniem za niezwykle owocną działalność.

Następnie p. Sekretarz doniósł zebrany, że w roku bieżącym z Zarządu ustąpili p. Waclaw Jezierski, na mocy starszeństwa, i p. Juljusz Jurczyński, z powodu własnej rezygnacji.

Na wniosek Zarządu wybrano w miejsce ustępujących członków: p. płk. Kreutzingera i p. Pawła Ordyńskiego, zaś na członków Komisji Rewizyjnej: pp. Jana Samsonowicza, Dr. Seweryna Dziubałtowskiego i Jana Natanson-Leskiego.

Dnia 4 marca odbył się odczyt płk. J. Kreutzingera na temat: „Dotychczasowe prace i zamiary Wojskowego Instytutu Geograficznego“.

W przyszłości przewidziane są następujące odczyty: dnia 18 marca o godz. 8 ej wiecz. Referat prof. St. Poniatowskiego: „O nowych mapach etnicznych“. Odczyt p. Ordyńskiego: „Stan badań dyluwjum w Bessarabji“.

Dnia 1 kwietnia o godz. 8-iej wiecz. odczyt prof. J. Krasowskiego: „O izostazji“.

Dnia 22 kwietnia o godz. 8-iej wiecz. Referat p. Ordyńskiego: „Uprzystępnienie uczniom szkoły średniej podstawowych pojęć o geografji matematycznej oraz kartografji“. Referat zostanie połączony z pokazem sali wykładowej i pracowni geograficznej Szkoły Zgromadzenia Kupców. Referat i pokaz odbędą się w lokalu Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców w Warszawie, ul. Prosta 14. Dojazd trainw. 0, 11 i 22.

Dnia 6 maja o godz. 8-iej wiecz. odczyt prof. St. Poniatowskiego na temat: „U Goldów nad Amurem“.

Dnia 20 maja o godz. 8-iej wiecz. odczyt prof. St. Lencewicza: „O wyspach Balearach“.

III. Wykłady. (*Conférences*).

Praga. Powszechne Wykłady Uniwersyteckie. Na VI kursie P. W. U. w Pradze doc. Dr. Jerzy Kral wygłosił 6 odczytów, obejmujących geografję fizyczną i antropogeografję Polski. Poniżej załączamy program kursu: Polsko: Země a lid. (Se světelými obrazy). I. Úvod. Poloha Polska. Velikost. Vznik státu polského. Hranice. Povrch, rozdělení. Geologie. Zaledněni. — II. Následky zaledněni. Pradoliny. More Baltické. Sit' hydrografická. Charakter řek. Jezera a bažiny. — III. Klíma. Flora a fauna. Osídlení. Obyvatelstvo. Sídla. Doprava. Hospodárské využití. — IV. Nerostné bohatství. Průmysl a obchod. Jednotlivé oblasti: I. Nížina Polská: a) Pojezeří a Mazurské. b) Pojezeří Litevské. — V. c) Nížina Velkopolská. d) Nížina Mazovecká. e) Polesi. — VI. II. Vyšina Polská: a) Vyšina Malopolská. b) Vyšiny východni. III. Karpaty.

IV. Recenzje (*Compte-rendus*).

Dr. Wittschell Leo. Das Ergebnis der Sprachenzählung von 1925 im südlichen Ostpreußen. Hamburg—Friederichsen 1926.

Autor, opierając się na wynikach spisu przeprowadzonego w r. 1925 (16. VII) dochodzi do konkluzji, że 1) na badanych obszarach niema zwartych grup mniejszości językowej, któraby posiadała przewagę, 2) że element językowy polski i mazurski doznały w stosunku do stanu z r. 1910 silnego osłabienia, oraz 3) że masa ludności słowiańskiej (jak autor ogłędnie powiada „der nicht-deutschsprachige Teil der Bevölkerung“) rozplýwa się świadomie w niemieckości, jako ognisku kultury.

Powyższe ujęcie zagadnienia — pospolite zresztą współczesnej

nauce niemieckiej, a wynikające z nurtujących ją tendencji politycznych — opiera się na niesłuchanie kruchych podstawach.

Wartość statystyki niemieckiej — o ile idzie o jej demograficzną część — wykazał w sposób niezbity Romer.

Wiemy doskonale, że brak zwartych grup mniejszości językowych, położyć należy między innymi na karb „dowcipnego“ podziału administracyjnego. (Miasta majoryzują wieś).

Dla wszelkiej zaś pewności autor wyróżnia dwa dialekty, polski i mazurski (str. 6 i 8), ponadto grupę dwujęzycznych, osłabiając — jak się tylko da — element niegermański.

Nie ulega wątpliwości, że naogół, cyfrowo liczba i siła elementu polskiego osłabła; cynizmem jest jednak tłumaczenie tego zjawiska świadomymi dążeniami wynaradawianej ludności. Faktyczna przyczyna jest podana przez autora: „die innere Werbekraft der deutschen Volks- und Kulturgemeinschaft“, która zawsze umiała sobie dobrać środki i drogi czysto fizycznej i zewnętrznej przemocy. W tem świetle niknie argument dwujęzyczności, który jest ciężkiem oskarżeniem polityki stosowanej względem mniejszości.

Z tych powodów sąd o pracy i wartości pracy p. Wittschella jest niedwuznaczny. Praca oparta jest bezkrytycznie o materiały urzędowe, oświetlone zaś po prusku. W. O.

V. Notatki naukowe (*Notes scientifiques*).

Wyspa Trynidad. Antylle są, jak wiadomo, resztką strzaskanego i zatopionego pasma górskiego, które wchodziło ongiś w skład bloku karybskiego — a które legło w głębinach oceanicznych dochodzących 8.500 m (na pn. od Portorico). W Antyllach wyróżnić można łuk zewnętrzny, zbudowany ze skał osadowych bez śladów działalności wulkanicznej, i łuk wewnętrzny (Trynidad — św. Krzysztof), odznaczający się sześcioma czynnymi wulkanami i ośmioma wygasłymi. Sama wyspa Trynidad stanowi dalszy ciąg nadbrzeżnych Kordylierów Wenezueli, od których dzieli ją 25 km szeroki kanał; jej powierzchnia wynosi 5760 km² i jest zamieszkała przez 335.000 ludności, co daje gęstość zaludnienia 58 osób na 1 km².

Morfologicznie i biogeograficznie rozpada się na pięć stref: I. Występujące na pn. 900—1000 m wysokie „Northern Range“, zbudowane z silnie zmetamorfizowanego paleozoikum — są za wyjątkiem stoków pd. pokryte wysokopiennym lasem dziewiczym. II. Dalej na pd. leży strefa zapadliskowa — nizina Caroni, znajdujemy na niej jużto lasy mangrowe, już rozległe błota i bagna. Przeważnie jednak zajęta jest pod uprawę trzciny cukrowej i ryżu. III. Pasma centralne, zbudowane z silnie sfałdowanych warstw wieku kredowego, obrzeża nizinę Caroni od południa, stanowią odrębną jednostkę. Pokrywają je tu i ówdzie jeszcze lasy dziewicze, które naogół cofnęły się, ustępując miejsca hodowli kawy i kakao. Tutaj powstały istniejące do dzisiaj najstarsze osady pierwszych pionierów kultury europejskiej. IV. Pasma centralne przechodzi na pd. w niezwykle urodzajne, trzeciorzędowe pogórze,

biegnące wzdłuż linii San Fernando — Rio Claro. Na zach. rozpościerają się plantacje trzciny cukrowej i palmy kokosowej, na wsch. przeważa kakao i kawa. V. W najbardziej pd. części wyspy wznosi się „Southern Range“, dźwigając las dziewiczy. Jedynie na zach. spotykamy w tej strefie obszar uprawy palmy kokosowej, oraz kopalni ropy.

Klimat wyspy jest tropikalny (średnia roczna $+19^{\circ}$ C). Dzięki pn.-wsch. passatowi naogół zdrowy (za wyjątkiem błotnistych nizin).

Stosunki ludnościowe są nader urozmaicone. Na wybrzeżu pd. i wsch. stwierdzono w ostatnich latach ludność pre-karybską, którą się chętnie identyfikuje z niektórymi szczepami Aruaków.

Stolicą jest miasto Port of Spain (Puerto d'Espagno), liczące około 70000 miesz. Drugim miastem co do wielkości jest San Fernando (11000 miesz.), ważne jako ośrodek przemysłu cukrowniczego. Ponad 60% ludności stanowią Hindusi. W silnym rozwoju znajdują się miasta Point à Pierre na wybrzeżu zach. i Brighten nad stynnem jeziorem asfaltowym. Dzięki gęstej sieci dróg żelaznych i automobilowych w związku z bogatym wyposażeniem przyrodzonym wyspa znajduje się w stanie pomyślnego rozwoju gospodarczego.

VI. Wiadomości drobne (*Informations courants*).

Europa. — *Lotnictwo w Polsce.* Długość linii lotniczych, zorganizowanych i znajdujących się w rękach polskich towarzystw, wynosi **2027 km**. W ten sposób stoimy na szóstym miejscu w Europie. Ogólna długość linii, przechodzących przez Polskę, wynosi 2015 km, t. zn. wyprzedzają nas Niemcy, Rosja i Francja.

Nawiercenie nowych pokładów soli w Karpatach. W Łuczy pod Kołomyją w czasie wierceń próbnych na ropę natrafiono na 50 m grubości pokład soli kamiennej, którego długość dochodzi pono 2 km. Według tymczasowych obliczeń pokład ma zawierać około 300 milionów ton soli o wartości ponad 30 miliardów zł.

Eksport jaj z Polski, do niedawna jeszcze po macoszemu traktowany, jest obecnie w studjum organizacji. Polska eksportowała w r. 1922 6000 t. jaj (o wartości 35 mil. zł.), w r. 1923 9.300 t. jaj (10 mil.), w r. 1924 10.500 t. jaj (16,2 mil.), w r. 1925 27.071 t. jaj (40 mil.), w r. 1926 do końca października 52.577 (66,1 mil. zł.).

Rolnictwo i hodowla na Litwie. Stosunki gospodarczo-rolne są na Litwie opłakane. Rolnictwo podupada, lasy są bezplanowo wycinane. Powierzchnia uprawy żyta i ziemniaków była w r. 1926 o 17, wzgl. 10%, mniejsza aniżeli w roku poprzednim. Kryzys rolny zaznaczający się na Litwie ma swe źródło w tem, że płody rolne płacone są 10 do 40% drożej, aniżeli przed wojną, podczas gdy wyroby przemysłowe podniosły się 50 do 150%. Drugim powodem jest przechodzenie gospodarki litewskiej z uprawy zboż do hodowli bydła i gospodarstwa mlecznego (grudzień 1926 — 296 spółek mlecznych).

Produkcja ropy w Rumunji wzrosła nadzwyczajnie silnie w ostatnich latach, co zaznaczyło się też w wywozie w tysiącach tonn:

	1922	1923	1924	1925	1926
Produkcja	1373	1572	1860	2316	3200
Wywóz	434	409	434	788	1300

Produkcja cukru na Ukrainie sowieckiej w r. 1926 wyniosła 42 miliony pudów (123 fabryk w ruchu), z tego wywieziono 7,5 mil. pud.

Spis ludności w Republice Niemców Nadwotzańskich wykazał w sto-

licy (Pokrowski) 34.064 mieszkańców, w mieście Balcer 12.246, w Marxstademie 12.457. Znaczy to, że w ciągu lat 3-ch ludność Pokrowska wzrosła o 13.45%, w Balcerze przeszło 25%. Przyrost ten położyć jednak trzeba w całości na karb świeżego osadnictwa i reparacji.

Przemysł asfaltowy w Estonji, opierający się na eksploataowaniu łupków bitumicznych, pozostaje obecnie w rękach państwa (ponadto jedno przedsiębiorstwo prywatne) i ma wszelkie widoki rozwoju. Asfalt estoński zawiera 65% smoły, 30% innych składników mineralnych, podczas, gdy np. asfalt z wyspy Trynidad wykazuje 56% zasadniczego składnika à 43% pozostałych.

Prywatne towarzystwo żeglugi wodnej zostało w Polsce powołane do życia przez górnośląski koncern węglowy „Robur”. Kapitał zakładowy wynosi 7 milj. zł.

Projekt komunikacji powietrznej Norwegja—Anglja jest przedmiotem badań norweskiego towarzystwa dla studiów lotniczych. Przewidziany jest odlot z Oslo przez Kolonję lub Cuxhaven z lądowaniem i przylot do portu Harwich.

Niemieckie Towarzystwo Komunikacji Powietrznej „Deutsche Lufthansa” zakupiło nowy typ samolotu o pojemności 60 osób. Próby, przeprowadzone we Friedrichshafen, wypadły mimo niepomyślnych warunków atmosferycznych bardzo korzystnie. Aparat osiągnął chyżość 210 km na godz., nie wyszukując całej siły motoru.

Plan kanału Łaba—Sprewa—Odra. Powyższy kanał ma umożliwić bezpośrednie oparcie dolno-łużyckiego obszaru przemysłowego o Śląsk, umożliwiając związek z siecią niemieckich kanałów.

Według planu kanał wybiega z Mühlbergu nad Łabą przez Elsterwerda, regulowane koryto Czarnej Elstery—Senftenberg—Radensdorf—Schwielungssee i następnie Sprewą do Odry, wzgl. kanału Sprewa—Odra w pobliżu służy Kerssdorfskiej. Ponadto plan przewiduje jedną boczną kanałową do Frankfurtu nad Odrą. Projektowanych jest 8 słuź przy szerokości dna kanału 16 m, zwierciadła wody 32 m. (Preliminowany koszt 117 milionów marek niemieckich).

Tunel dla statków na kanale Marsylja—Rodan. Z końcem 1926 r. uruchomiono 7 km długi tunel, łączący Marsylję z jeziorem Etang de Berre. Tunel ten stanowi ostatnią część kanału, łączącego Marsylję z Rodanem.

„Szerokość zwierciadła wody w tunelu wynosi 18 m, wysokość sklepienia tunelu nad wodą sięga 104 m”. (Żeglarz Polski, styczeń 1927).

Lotnictwo handlowe we Francji w r. 1925:

Linja	pasażerów	towarów	poczty
		w tonnach	
	przewieziono		
Tuluza—Casablanca	6000	78	883
Paryż—Konstantynopol . . .	2458	249	4

Przeciętnie wyzyskano 40% pojemności samolotów. Najsilniej eksploatowano linię Paryż—Londyn (69% pojemności samolotu).

Wysokie piece we Francji. 1 stycznia 1927 r. liczono we wschodniej Francji 83 wysokie piece (z tego w ruchu 66), w Alzacji i Lotaryngji 66 (47), w północnej Francji 21 (16), w środkowej Francji 13 (8), w pd.-zachodniej 18 (9), w pd.-wschodniej 7 (4), w zachodniej 9 (6).

Przemysł sztucznego jedwabiu we Włoszech. W r. 1926 trudniło się produkcją sztucznego jedwabiu 16 towarzystw, które utrzymywały 23 fabryki (z tego 8 w ruchu, a 15 w budowie). Produkcja wynosiła w r. 1923 1'6 milj. kg, 1924 9 milj. kg, 1925 135 milj. kg.

Produkcja ropy naftowej w Meksyku wyniosła w pierwszym półroczu 1926 81,136.000 hl, t. zn. o 24 milj. hl mniej aniżeli w tym samym okresie 1925.

Lotnictwo komunikacyjne we Włoszech pozostaje w ręku 4 towarzystw:

Sisa (Societa Italiana Serviçi Aerei z siedzibą w Portorose) obsługuje linię Turyn—Pawja—Wenecja—Trjest przy pomocy 6 hydroplanów. Loty są codzienne. Linja ma zyskać połączenia: Trjest—Budapeszt, Medjolan—Monachjum, Turyn—Lozanna, Turyn—Zurych.

Sana (Societa Anonima Navigazione Aerea) z siedzibą w Genui — pracuje na lini Genua—Rzym—Neapol—Palermo wzdłuż wybrzeża tyreńskiego. Linja ma zyskać połączenia Genua—Barcelona, Rzym—Cagliari—Tunis, Palermo—Trypolis.

Aero-Espresso-Italiano eksploatuje Brindisi—Ateny—Konstantynopol.

Transadriatica, obsługuje linię Wenecja—Celowiec—Wiedeń, która jest odnogą linii Sisy.

Polityka komunikacyjna włoska zmierza do ściągnięcia ruchu z środkowej Europy do Genui, Wenecji i Trjestu, oraz ma na celu ochronę włoskich interesów na m. Śródziemnym, jak niemniej tendencję stworzenia w Brindisi wielkiego węzła komunikacyjnego dla ekspansji na Bliski Wschód i pd.-wschód Europy.

Leśnictwo w Jugostawji. Z okazji zeszłorocznego, międzynarodowego zjazdu leśników w Rzymie przeprowadzono w Jugostawji urzędowe badania nad stanem tamtejszego leśnictwa. Wedle danych z r. 1921 powierzchnia Jugostawji wynosi 24.898 700 ha¹⁾, z tego las zajmuje 7,586.026 ha, tj. 30,5%. Lesistość wzrosła w Bośni, Hercegowinie, w Czarnogórze i Dalmacji — spada nieznacznie w Chorwacji i Sławonji — silnie zaś w Serbji. Na jednego mieszkańca przypada 0,54 ha lasu. Zalesienie maleje od zachodu ku wschodowi. Jednak racjonalność gospodarki nie pokrywa się powyższym obszarem. Obszary najsilniej zalesione gospodarczo stoją najniżej. Wywóz produktów leśnych rośnie b. znacznie. W r. 1914 wywieziono około 6000 wagonów, w r. 1924 173.000.

Planowana rozbudowa aparatu komunikacyjnego w Jugostawji. Brak dostatecznie gęstej sieci kolei żelaznych, jak i drożyna taryfowa sprawiają, że w Dalmacji lepiej się kalkuluje import mąki produkowanej we Włoszech z argentyńskiej pszenicy, aniżeli przywóz mąki stosunkowo bliskiego Banatu. W celu zaradzenia tym anormalnym stosunkom obradowała w połowie listopada ub. r. w Belgradzie powołana przez ministra kolei wielka konferencja komunikacyjna, która ustaliła program rozbudowy urzędów komunikacyjnych. Między mnemi planowaną jest budowa wąskotorowej kolei: Belgrad—Uzice—Foca—Dubrovnik.

Z punktu widzenia geogr.-gospodarczego najciekawszem jest nieuwzględnienie w nowych planach komunikacyjnych jednej z najważniejszych linii jugostawiańskich, mianowicie szlaku: Belgrad—Sarajewo—Split. Kolej ta — można z dużem prawdopodobieństwem wnieść — odegra poważną rolę w najbliższym okresie rozwoju Jugostawji. Linią powyższą interesują się nader żywo Włosi, którzy pragną urzeczywistnić bezpośrednią komunikację na szlaku: Moskwa—Belgrad—Split—Neapol, komunikację, która w razie realizacji centralizuje cały handel z Bliskim Wschodem i stawia królestwo Włoskie w uprzywilejowanej pozycji.

Połączenie kolejowe planowane jest z Moskwy przez Czerniowce—Belgrad—Split; stąd trajektem do Termoli (pd.-wschodnie wybrzeże włoskie) i Neapolu. Tak pomyślana droga trwa 64 godzin, stanowiąc najkrótsze połączenie między wschodnią Europą a krajami Śródziemnomorskiem, zach. Afryką i Ameryką.

Kolonizacja Macedonji greckimi uchodźcami postępuje. Do końca 1926 roku osadzono 116.941 rodzin w 1380 kolonjach, z czego 859 jest wyłącznie uchodźczych. Zajmują one 367.700 ha roli uprawnej oraz 195.200 ha pastwisk i nieużytków.

Azja. — *Ludność Palestyny* (powierzchnia 9000 ang. mil kwadrat.) wynosi według spisu z dnia 30 IV 1926 — 852.000 mieszkańców (wtem 100.000 nomadyzujących Beduinów). Pod względem religijnym 628.000 mieszk. było

¹⁾ Powierzchnia królestwa S. H. S. nie jest właściwie jeszcze ustalona. Późniejsze daty pochodzenia jugostawiańskiego są nieco niższe: i tak np. Marinović podaje 24.850.128 ha. Różnica wynosi 48.572 ha (odpowiada ona powierzchni powiatu w pd. lub zachodniej Polsce).

wyznania mahometańskiego, 140.000 Żydów, 76.000 chrześcijan, pozostali zaś składali się w głównej mierze z Druzów.

Zagadnienia i projekty komunikacyjne w Palestynie. W związku z uzyskaniem przez Palestynę pierwszej pożyczki w wysokości 4,5 milj. funtów szterl. aktualną stała się sprawa realizacji wielkich planów komunikacyjnych. Przewidziana jest rozbudowa portu w Haifie, który ma się stać węzłowym punktem komunikacyjnym między Konstantynopolem, Syrią, Palestyną a Egiptem, przyczem ma od niego odbiegać połączenie do Damaszku. Nie jest wykluczone związanie Haify z Irakiem, t. zn. Indyi z Afryką.

Projekt rozbudowy Haify ma tem większe szanse urzeczywistnienia, że właśnie Haifa ma znakomite położenie w stosunku do skarbów mineralnych, mieszczących się nad morzem Martwem.

Francuski spis ludności w Syrii. Przeprowadzony ostatnio przez Francuzów w Syrii spis ludności wykazał 2,045.000 osób (w tem 5675 Francuzów bez wojska). Wynik ten jest o tyle nieoczekiwany, że stan ludności szacowano na 2,150.000 do 2,500.000.

Plany przesiedlenia w Turcji. Rząd turecki planuje przesiedlenie 15 000 osób z obszaru powstań Kurdów do środkowych prowincyj państwa.

Gospodarczy rozwój antochtonów w Indiach holenderskich jest zagadnieniem interesującym z kilku względów. Ogólnie znana jest wysoce kulturalna akcja Holendrów na polu faktycznego gospodarczego dźwignia ludności, zamieszkującej ich kolonie; pamiętamy niedawno krwawo stłumione powstanie na tle wybitnie komunistycznym, wreszcie nie bez znaczenia pozostaje uświadomienie sobie rytmiki pracy gospodarczej, dokonanej przez krajowców. Statystyka holenderska prowadziła od dawna zapiski, pozwalające na przeciwstawienie sobie produkcji kolonialnej białych i produkcji antochtonów, która, ograniczając się początkowo do produktów, znajdujących popyt lokalny, przechodzi coraz wyraźniej do produkcji artykułów, cenionych na rynkach świata. N. p. w r. 1894 wartość wywozu z kolonji holenderskich wynosiła 154 milj. fl. — z czego 11% wypadało na krajowców. W r. 1913 wartość wywozu wzrosła do 399 milj. fl. (odnośny odsetek 245), podczas gdy w r. 1925 udział krajowców wyniósł 36,3% przy wartości eksportu 1459 milj. fl. W przyszłości należy się spodziewać dalszego rozwoju i wzrostu udziału krajowców — którzy pracują intensywnie w prowadzonych przez siebie plantacjach. Odnosi się to w pierwszej linii do posiadłości pozajawajskich (Jawa z powodu niesłychanego zagęszczenia ludności musi obracać większą część powierzchni na cele wyżywienia się).

Antochtoni opanowali przedewszystkiem produkcję kauczuku. (W r. 1925 eksportowano z Indyi holend. 190.000 t o wartości 566,4 milj. fl., z tego tubylcy 85.200 t wartości 254 milj. fl.).

Telefon Bombaj—Kalkuta został z końcem zeszłego roku ukończony (1.800 mil.) i oddany do użytku publicznego.

Przemysł w Indiach Ang. W r. 1925 czynnych było 6926 fabryk (w roku 1924—6409), które zatrudniały 1 49 milj. robotników (1 46 milj.), w tem 243000 kobiet (235.000) i 68.700 dzieci (72.500) W 27% fabryk pracowano 48 godz. tygodn., w 12% — 54 godz. i mniej tygodniowo, w 61% — ponad 54 godz.

Kolej transindochińska Hanoi—Tourane, z której w styczniu dwa nowe odcinki oddano do użytku publicznego, zostanie prawdopodobnie w połowie czerwca b. r. wykończona.

Linja kolejowa Vinh—Phuc Trach długości 68 km, stanowiąca odcinek budującej się trasy Vinh—Dongha, została 15 stycznia uruchomiona.

Wywóz z Kocinchiny osiągnął w r. 1926 następujące wartości: ryż 1,377.163 t (w r. 1925 — 1,426.373), kukurudza 47.883 t (46.446), pieprz 2.479 (3586), Kauczuk 8327 t (7152), kopa 10.842 t (9457), bawlna 413 t (1571), ryby 26.223 (25 501), tłuszcz rybi 2689 t (4555).

Stolicą rządu Kantońskiego uznane zostało w drodze dekretu Rządu narodowego miasto Wuhan, powstałe w drodze fuzji miast: Hankau, Wu-chang i Hanjang.

Chińczycy poza granicami Chin. Według informacji Minist. Spr. Zagran. ogólna cyfra Chińczyków, przebywających stale poza granicami państwa chińskiego, wynosi 9.63 milj. głów.

Z tego wypadu na poszczególne państwa: Australia 20.800; Filipiny 40.000; Peru 9.000; Korea 30.800; Stany Zjednoczone A. P. 100.400 (z tego w N. Yorku i S. Francisco 42.000); Kanada 12.000; Burma 130.000; Hong-Kong 445.000; Indie holenderskie 184 milj.; Syberja 25.000; Rosja europejska 71.000; półwysep Malajski 93.000; francuskie Indochiny 1'03 milj.

Japoński przemysł cementowy rozwija się z niezwykłą energią. Dowodzi tego rosnący z roku na rok eksport. W r. 1923 wywieziono 300.000 beczek; w r. 1924 wywieziono 450.000 beczek; w r. 1925 wywieziono 830.000 beczek; w pierwszej połowie 1926 — 694.000 beczek.

Do głównych odbiorców należą kraje circum-pacyficzne: Chiny, prowincja Kwantung, Indie Holenderskie, Filipiny i Straits Settlements.

Afryka. — *Produkcja złota w Transwaalu* wyniosła w r. 1926 — 9963 milj. oz; zatrudnionych było z końcem grudnia 197.600 robotników-tubylców.

Lotnictwo angielskie uruchomiło z dniem 1. I. 1927 pierwszy etap planowanej linii lotniczej Kairo—Kapstadt na odcinku Chartum—Kisum. Równocześnie otwarto linię Kairo—Indje.

Most na Nilu. 12. II. 1927 oddany został dla celów kolejowych most na dolnym Nilu w pobliżu miejscowości Dessouk.

Eksport fosfatów z francuskiego Marokka wyniósł w r. 1926 — 884228 t; z tego importowała Francja: 174.226 t, Hiszpanja i Portugalia 176.686 t, Holandia 150.495 t, Niemcy i Szwajcaria 80.881 t, Włochy 68.285 t, Skandynawja 64.521 t, Belgja 41.998 t, Anglja 40.688 t.

Spis bydła w Nigerji (1925) wykazał: 596.300 szt. bydła rogatego, 710.200 kóz, 559.600 owiec, 106.000 osłów, 43.700 koni, 23.300 wielbłądów

Ameryka. — *Stosunki zawodowe ludności Stanów Zjednoczonych A. P.* Odsetek ludności zawodowo czynnej zmniejsza się w Stanach Zjednoczonych nader wyraźnie z roku na rok. I tak ludność zawodowo czynna stanowiła w r. 1910 — 41 5%, 1920 — 39 4%, 1925 — 37 2%. Proces powyższy położyć należy na karb rosnącego dobrobytu, wzmożonego kształcenia młodszych pokoleń. Dla porównania podajemy, że odsetek zawodowo czynnych wyniósł w r. 1920 w Niemczech 56, w Anglii 44, we Francji 53, we Włoszech 47%.

Plany nawodnienia 50.000 ha stepowego i pustynnego obszaru w państwach Michoacán i Guanajuata (Meksyk) wyrosły poza stadium wstępnych badań. Rozważaną jest budowa olbrzymiej grobli na rzece Leoma, wskutek czego oczekiwana jest w dolinie Yevegé i jego dopływów jezioro o powierzchni 5.000 ha. Grobla wzniesiona zostanie dla celów ektryfikacyjnych (60.000 wzgl. 90.000 K. P.).

Rozwój produkcji ropy naftowej w Venezueli. W ciągu kilku ostatnich lat Venezuela zajęła 5-te miejsce w światowej produkcji ropy naftowej, wysuwając się w ten sposób na czoło producentów pd-amerykańskich. Dzisiaj produkuje Venezuela rocznie więcej aniżeli Rumunja. Persję pobije prawdopodobnie w najbliższym czasie. Rozwój produkcji przedstawia się następująco: pierwsze wierzienia w r. 1916. W r. 1919 wvdobyto 680 tys. hl, 1920 — 731'2 tys. hl, 1921 — 2.292'8 tys. hl, 1922 — 3.736 tys. hl, 1923 — 6.400 tyś. hl, 1924 — 12.976 tys. hl, 1925 — 33.440 tys. hl. Prowizorycznie obliczają produkcję w r. 1926 na 57'6 milj. hl. Zaznaczyć zaś należy, że biegnące w kształcie pasów przez kraj złoża ropy są niejednolicie udostępnione. Z tego powodu prawie cała dotychczasowa produkcja pochodzi z zach. z nad jeziora Maracaibo i ze wsch. z okolic, leżących nad ujściem Orinoko.

Udostępnienie obszarów środkowych podniesie silnie znaczenie Venezueli w produkcji.

Cały wywóz z obszaru Maracaibo przechodził do tej pory przez hollenderski port na wyspie Curaçao; obecnie istnieje prąd w kierunku usamodzielnienia się i pod tym względem. W tym celu planowane jest założenie portu na pd. wybrzeżu Paraguanu.

Zbiory w Argentynie. R. 1926/27. Urzędowe doniesienia o zbiorach argentyńskich podają: pszenica 5.860 tys. t, len 1.820, owies 1.137'4, jęczmień 400, żyto 85. Wobec tego, że w r. 1925/26 całkowite zapotrzebowanie wewnętrzne wyniosło 2'1 milj. t pszenicy i 1'9 milj. t lnu pozostaje na wywóz 3'7 milj. t pszenicy i 1'6 milj. lnu.

Wzrost powierzchni poszczególnych upraw w Argentynie jest bardzo wy-

rażny i znany. I tak pszenica zajmowała w r. 1921/22 — 5563 tys. ha (w roku 1926/27 — 7740 tys. ha), len 1.575 (2.640), owies 852 (1.270), jęczmień 251 (387), żyto 98 (210). W stosunku do r. 1925/26 ogólna powierzchnia uprawy wzrosła o 2·1%.

Plan kanalizacji Maldonado (Argentyna). W Argentynie prowadzi się obecnie badania nad regulacją, kanalizacją i uszlawnieniem Maldonado, od ujścia do La Plata w górę do stolicy; równocześnie dyskutowany jest projekt połączenia Maldonado kanałem przez Mataderos do Puente Alsina i Riachuelo.

Rozbudowa sieci kolei żelaznej w Urugwaju. Rząd planuje poprowadzenie jednej linii z Colonji (ujście La Platy naprzeciw Buenos Aires) do Durazny (stacja kolei centralnej), stamtąd zaś na pn.-wsch. do granicy brazylijskiej, i drugiej z San Carlos (stacja kolei wsch.) przez Rocha do ważnego portu wschodn. Puerto Palomo.

Uprawa trzciny cukrowej w Jamajce. W r. 1925 pozostawało pod uprawą trzciny cukrowej 50.488 akrów (w r. 1924 — 5.000 mniej), w r. 1926 zwiększono powierzchnię uprawy o 2,000.000 akrów. Przepuszczalna produkcja wyniesie 57.000 t cukru, z czego 50.000 t przeznaczonych jest na eksport.

VII. Literatura. (*Littérature*).

Polska. — Fizjografia. (*Pologne. — Physiographie*).

Kowalewski K., Stratygrafia utworów trzeciorzędnych części południowej arkusza Pińczów, Sur la stratigraphie de dépôts tertiaires dans la partie sud de la feuille Pińczów, Pos. Nauk. P. I. Geol. (C. R. du Séances du Service Géol. de Pologne), 1926, Nr. 15, str. 37—39.

Kowalski M., Wartość przemysłowa kaolinów polesko-wołyńskich, La valeur industrielle des kaolins de la Polesie-Volhynie, ibd., str. 20—21.

Kulmatycki W., Kwitnienie wody na jeziorze Cichem wywołane przez masowy pojaw *Oscillatoria rubesceus* D. C., Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych XIV., z. 2.

Kuklewiczówna Maria, Wycieczka Koła Geografów U. U. J. w pd.-zach. część wyżyny Małopolskiej, Compte-rendu de l'excursion faite dans la partie Sud-Ouest du plateau de la Petite Pologne, II. Sprawozd. Nauk. Krak. Koła Geogr., Kraków, Orbis 1926, 56—62 str.

Kuźniar Wiktor, Wodociąg krakowski a projekt wodociągu tatrzańskiego, Przegląd Gazowniczy i Wodociąg., Kraków 1926 Nr. 10, str. 425—440.

Maciejewski J., Sadzenie drzew na ziemiach pochyłych (fachowy ten artykuł z zakresu ogrodnictwa podajemy tu jako interesujący przykład praktycznego zwalczania soliflukcji), Ogrodnik, 1926, Nr. 20, str. 380/382.

Małkowski St., 1. Opis złóż kaolinu oraz ich charakterystyka petrograficzna, Description des gisements de kaolin et leur caractéristique pétrographique, p. 17—20, 2. Sprawozdanie z poszukiwań geologicznych, wykonanych na obszarze masywu krystalicznego na północ od Stuczy, C. R. des recherches géologiques exécutées dans le massif cristallin au Nord de la Stucz, p. 57—59, Pos. Nauk. P. I. Geol. (C. R. d. Séances d. Service Géol. de Pologne) 1926, Nr. 15.

Małkowski St., Rozmieszczenie i warunki występowania bazaltów w dorzeczu Horynia, Sur la répartition et le mode de gisement des basaltes dans la bassin du Horyń, Sprawozd. P. I. Geol. (Bull. du Service Géol. de Pologne — Varsovie), 1925—1926 III, 3—4, 493—501 str.

Małkowski Stanisław, O największym gładzie narzutowym na ziemiach polskich, Ziemia 1926, Nr. 12, str. 183—185.

Makowski A., 1. Sprawozdanie z badań geologicznych, wykonanych w części pn.-wschodniej arkusza Kobiór mapy 1:25000, C. R. des recherches géologiques dans la partie N-E de la feuille Kobiór, au 25000-e, 2. O linjach przewodnich w Polskiem Zagłębiu Węglowem, Sur les lignes directrices dans la tectonique du Bassin Houiller Polonais, 3. O kujawskich węglach brunatnych, Sur les lignites de la Couyavie, 4. O węglu brunatnym w Grudnie Dolnej, Sur le lignite à Grudna Dolna, Pos. Nauk P. I. Geol. (C. R. d. Séances d. Service Géol. d. Pologne) 1926, Nr. 15, p. 2—8.

Mazurek A., 1. Utwory kredowe w południowo-zachodniej części arkusza Pińczów, Dépôts crétacés dans la partie sud-ouest de la feuille Pińczów, 2. Obserwacje geologiczne w okolicach Włodzimierza i Łucka, Observations géologiques dans les environs de Włodzimierz et Łuck, Wolhynie, ibd., str. 42—43.

Merz L., Lewo- i prawo-brzeżne dopływy Wisły, Przegląd Leśniczy 1926, z. 1.

Michniewski St., Rozmieszczenie potasu, fosforu i wapnia w poszczególnych frakcjach dwóch profilów glebowych, rozwijających się na glinach morenowych, Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych XV, z. 1.

Morozewicz J., Badania terenowe wykonane w lecie 1925 r.; Program badań terenowych w r. 1926, Travaux en terrain exécutés pendant l'été 1925, Programme des recherches en terrain pour 1926, Sprawozd. P. I. Geol. (Bull. du Service Géol. de Pologne — Varsovie). 1925—1926, III, 3—4, XXVII—XL str. i XLIV do LIV str.

Opolski Z. Sprawozdanie z badań geologicznych, wykonanych w roku 1925, C. R. des recherches géologiques faites en 1925, pour les feuilles Stary Sambor, Wola Michowa-Lisko, Ustrzyki Dolne, Pos. Nauk P. I. Geol. C. R. d. Séances d. Service Géol. d. Pologne 1926, Nr. 15, p. 29—30.

Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego, Comptes-Rendus des Séances du Service Géologique de Pologne, Warszawa, Varsovie 1926, Nr. 15, str. 60.

Premik I., Warstwy z *Aspidoceras acanthicum* w Trojanowie pod Kaliszem, Les couches à *Aspidoceras acanthicum* à Trojanów près de Kalisz, Sprawozdanie P. I. Geol. (Bull. du Service Géol. de Pologne — Varsovie). 1925—1926, III, 3—4, 349—375 str.

Premik I., Występowanie górnego senonu pod Sieradzem, Le sénonien supérieur aux environs de Sieradz, ibd., 376—381 str.

Przegląd czynności Komisji Fizjograficznej P. A. U. za rok 1925, Sprawozd. Komisji Fizjograficznej 1926, LX, str. V - XLII.

Przegląd czynności Komisji Fizjograficznej P. A. U. za rok 1925
Sprawozd. Komisji Fizjograficznej 1926, LX, str. V—XLII.

Ptaszycki Mieczysław, O niektórych zagadnieniach geograficznych, podstawowych dla meljoracji rolnych na terenach pосуsnych i zbytńo nawodnionych, Inżynierja Rolna 1926, Nr. 3, str. 133—142.

Ptaszycki M., Sprawozdanie z prac torfowych i hydro-geologicznych na terenie województwa Poleskiego i Białostockiego w r. 1925, C. R. de l'exploration des tourbières et des recherches hydrogéologiques dans les voiévodies de Polesie et de Volhynie, Pos. Nauk P. I. Geol. (C. R. d. Séances d. Service Géol. de Pologne) 1926, Nr. 15, p. 39—42.

Radziszewski P., Sprawozdanie z badań petrograficznych na obszarze skał krystalicznych na północ od rzeki Słucz, C. R. des recherches pétrographiques sur les roches cristallines au Nord de la Słucz en Volhynie, ibd.

Rocznik Hydrograficzny 1922—1923, Annuaire hydrographique, Dorzecze Niemna i Dźwiny, Bassin du Niemen et Dźwina, Warszawa 1926, Państwowa Służba Hydrograficzna w Polsce, Varsovie 1926, Service hydrographique de Pologne.

Rocznik Hydrograficzny 1922—1923, Dorzecze Dniepru, Annuaire hydrographique, Bassin du Dniepr, Państwowa Służba Hydrograficzna w Polsce, Ministerstwo Robót Publicznych, Warszawa 1925, 4°, 25 str., 2 tabl.

Rostoński R., 1. Wody artezyjskie w Poznańskim, Eaux artésiennes en Poznanie, 2. Odpływ powierzchniowy i podziemny w dorzeczu Przemszy, Ecoulement superficiel et souterrain dans le bassin de la Przemsza, Pos. Nauk. P. I. Geol. (C. R. d. Séances d. Service Géol. de Pologne) 1926, Nr. 15, p. 53—57.

Rutkowski Feliks, O tektonice karbonu we wschodniej części okręgu Dąbrowskiego, Sur le district de Dąbrowa, Bassin Houiller Polonais, Sprawozd. P. I. Ceol. (Bull. du Service Géol. de Pologne — Varsovie) 1925—1926, III, 3—4, 502—584 str.

Rutkowski F., 1. Sprawozdanie z badań geologicznych na arkuszu „Maczki“ mapy Polskiego Zagłębia Węglowego w skali 1:25000, C. R. des recherches géologiques pour la feuille „Maczki“ de la carte du Bassin Houiller Polonais au 25000-e, 2. O budowie paleozoicznego garbu Dębnickiego, Sur la tectonique de bombement paléozoique de Dębńik, Pos. Nauk. P. I. Geol. (C. R. d. Séances de Service Géol. de Pologne) 1926, Nr. 15, p. 11—13.

Samsonowicz J., 1. O dewonie i cenomanie w okolicach Pełczy. Sur le Dévonien et le Cénomaniens des environs de Pełczy, Volhynie, 2. Uwagi nad tektoniką i paleogeografią wschodniej części masywu paleozoicznego Łysogór, Remarques sur la tectonique et la paléogéographie du Massif paléozoique de Święty Krzyż, 3. Sprawozdanie z badań nad utworami jurajskimi i kredowymi na arkuszu Opatów, C. R. des recherches géologiques sur les dépôts jurassiques et créacés dans la feuille Opatów, ibd., str. 43—48.

Sawicki C., Wiek transgresji Bałtyku na wybrzeżu Karwińskim w świetle zabytków przedhistorycznych, *Sur l'âge de la côte baltique pres de Karwin à la lumière des données préhistoriques*, ibd., str. 15—17.

Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej, obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu roku 1925 oraz materiały do fizjografii kraju. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1926, 8°, 183 str.

Starzyński Z., O przechodzeniu rędzin w utwory zbielicowane, *Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych*, XIII, z. 1.

Staško Józef, Charakterystyka krajobrazu „Szwajcarii Kaszubskiej“, *Le paysage de la „Suisse Kassoubienne“*, II. Sprawozd. Nauk. Krak. Koła Geogr., Kraków, „Orbis“ 1926, 107—119 str.

Sujkowski Zb., O utworach jurajskich, kredowych i czwartorzędowych okolic Wolbromia, *Sur le Jurassique, le Crétacé et le Quaternaire des environs de Wolbrom*, Sprawozd. P. I. Geol. (Bull. du Service Géol. de Pologne) 1925—1926, III, 3—4, 382—433 str.

Świdorski B., Sprawozdanie z badań geologicznych, wykonanych w r. 1925 w Karpatach, *C. R. des recherches géologiques effectuées en 1925 dans les Carpates de Pokucie*, Pos. Nauk. P. I. Geol. (C. R. d. Séances d. Service Géol. de Pologne) 1926, Nr. 15, p. 24—26.

Szafer W., O florze i klimacie okresu międzylodowcowego pod Grodnem, Sprawozd. Komisji Fizjogr. 1926, LX, 1—39 str.

Szczepaniec St., Czy wszystkim lasom świerkowym w Karpatach grozi niebezpieczeństwo, *Las Polski* 1925, z. 5.

Terlikowski F., Kwasowość gleb, jej przyczyny i sposoby zwalczania, skład gł. Gebethner i Wolff 1924, 76 str.

Toepfer J., Bielica i orsztyń, *Las Polski* 1923, z. 7—8.

Toepfer Jan, Próchnica i jej wpływ na wietrzenie skał, ibd., z. 4.

Tołwiński K., Sprawozdanie z badań geologicznych w Karpatach wykonanych w lecie r. 1935, *C. R. des recherches géologiques exécutées en 1925 dans les Carpathes*, Pos. Nauk. P. I. Geol. (C. R. d. Séances d. Service Géol. de Pologne) 1926, Nr. 15, p. 22—23.

Włoczewski Tadeusz, Z badań gleboznawczo-leśnych, *Sylwan* 1926, czerwiec-lipiec, 203—218 str.

Włoczewski T., Analizy dwóch profilów glebowych rozwijających się na glinach morenowych pod Poznaniem, *Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych*, XIII, z. 2.

Włodek Jan, Notatka o koncentracji jonów wodorowych niektórych wód doliny Kościeliskiej i Chochołowskiej w Tatrach, *Note on the H-Ion concentration of some waters in the Chochołowska and Kościeliska valleys of the Tatra mountains*, Sprawozd. Komisji Fizjogr. 1926, LX, 129—134 str.

Wołosowicz S., Morena denna t. zw. „transgresji wigierskiej“ i jej znaczenie w budowie dyluwjum pojezierza Suwalskiego, *La moraine de fond de la transgression de Wigry et son rôle dans*

la structure géologique du „pays lacustre“ de Suwałki, Sprawozd. P. I. Geol. (Bull. du Service Géol. de Pologne — Varsovie), 1925—1926, III, 3—4, 434—467 str.

Zych W., O oldredzie podolskim, Old-Red de la Podolie, ibd., 1926, Nr. 15, p. 13—14.

Polska. — Ludność (Pologne. — Population).

Biegeleisen Henryk, Matka i dziecko w obrzędach, wierzeniach i zwyczajach ludu polskiego, Lwów 1926, 414 str.

Buławski Rajmund, Skład zawodowy ludności polskiej, Przemysł i Handel 1926, z. 43, str. 1289—1293.

Geisler Walter, Politik und Sprachen-Karten; Ein Beitrag zur Frage des „polnischen“ Korridors, Ztschft. f. Geopolitik, Berlin 1926, str. 701—713.

Kostrzewski Józef, Czy jesteśmy tubylcami na ziemiach dzisiejszej Polski, Z Otchłani Wieków, Poznań 1926, I, 1—2, str. 6—10.

Kubijowicz Włodzimierz, Rozmieszczenie ludności na Polesiu, Die Verteilung der Bevölkerung des Polesie, II. Sprawozd. Nauk. Krak. Koła Geogr., Kraków, „Orbis“ 1926, 37—56 str.

Kubijowicz Włodzimierz, Życie pasterskie w Beskidach Wschodnich, La vie pastorale dans les Beskides Orientales, Prace Instytutu Geogr. U. J. (Travaux de l'Institut Géographique de l'Université de Cracovie, publiés sous la direction de Ludomir Sawicki) nr. 5, Kraków, „Orbis“ 1926, 128 str., 12 fot., 6 map.

Kulmatycki W., Próba szkicu fizjografii rybackiej w Polsce, Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, XV, z. 1.

Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku, Mieszkania, ludność, stosunki zawodowe, Województwo Wołyńskie, Województwo Krakowskie, Statystyka Polski, t. XXIII, XXVI, Warszawa, G. U. S. 1926, 4°, str. 229; 331.

Pikiel J., Wielkość zaludnienia gmin wiejskich w Polsce, Samorząd 1926, Nr. 33, str. 671—672.

Ruch naturalny ludności w województwach zachodnich i Śląskiem (lata 1922—1924), Mouvement naturel de la population dans les départements de l'Ouest et en Silésie, Kwartalnik Statyst. 1926, t. III, z. 2, str., 123—244.

Smoleński Jerzy, Względne przewyżki i niedobory ludności polskiej na obszarze Rzeczypospolitej, Prace Instytutu Geogr. U. J. (Travaux de l'Institut de Géogr.) Nr. 6, Kraków, „Orbis“ 1926, str. 25, 1 mapa.

Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu, odbytych w dniu 5 i 12 listopada 1922 roku, Statystyka Polski, t. VIII, Warszawa, G. U. S. 1926, 4°, str. 119.

Waśkiewicz Jan, Zagadnienia kolonizacji zamorskiej, Głos Prawdy, tygodnik, Warszawa 1926, Nr. 165 i 166.

Woźnowski Mieczysław, Nieco o antropogeografii powiatu Krzemienieckiego, Ziemia 1926, Nr. 12, str. 178.